

УДК 712.253: 712.41 (477.81)

ДУДИН Р.Б., канд. с.-г. наук

БАГАЦЬКА О.М., канд. с.-г. наук

Національний лісотехнічний університет України

e-mail: drb2008@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природокористування України

e-mail: obagackaya@yandex.ru

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕКОНСТРУКЦІЇ СТАРОВИННИХ ТА СУЧАСНИХ ПАРКОВИХ КОМПЛЕКСІВ

На основі проведених досліджень у парках Києва та Заходу України проводиться аналіз їх сучасного стану. Пропонуються напрями реконструкції, серед яких зміна концепції, функціональне зонування, відновлення елементів благоустрою, створення квітників та газонів.

Ключові слова: парк, адаптація, реконструкція, елементи благоустрою, насадження.

Постановка проблеми. Сади та парки є невід’ємною частиною екосистем населених пунктів. Паркові насадження збільшують біологічне різноманіття, слугують одним із основних елементів у формуванні архітектурного середовища, відіграють важливу роль у вирішенні освітніх, рекреаційних, екологічних та санітарно-гігієнічних питань, покращуючи тим самим умови проживання населення та збільшуючи туристичну привабливість регіонів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На Україні питаннями збереження та відновлення парків займалися І.С. Косенко, І.О. Косаревський, Л.О. Казаринов у дендропарку «Софіївка», у дендропарку «Олександрія» – М.А. Кохно, О.О. Пасічний, П.І. Макаренко, П.П. Савченко, Д.М. Криворучко та ін.; відновленням дендропарків «Тростянець», «Сокиринці» та «Качанівка» на Чернігівщині тривалий час займалися О.О. Ільєнко, О.Л. Липа, Л.І. Рубцов, І.О. Косаревський, Ю.О. Клименко, які присвятили свої наукові праці дослідженню паркових насаджень та розробці рекомендацій щодо їх подальшого утримання.

У м. Київ більшість парків створювались в післявоєнні роки, тому на сучасному етапі питання їх реконструкції стоїть досить гостро. У ці ж роки у Львові закладалися парки Снопківський, Скнилівський, парк культури і відпочинку ім. Б. Хмельницького, Левандівський, «Боднарівка» тощо. Разом з цим спеціалістами Львівського лісотехнічного та політехнічного інститутів проводилася реконструкція старовинних парків – Стрийського (1980) та ім. І. Франка (1985), а інститутом «Укрзахідпроектреставрація» – парку «Високий Замок» [3].

Вже у ХХІ ст., упродовж 2006-2009 рр. творчим колективом кафедри ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства та урбоекнології НЛТУ України було проведено інвентаризаційні роботи у більшості львівських парків – Стрийському, ім. І. Франка, «Високому Замку», Личаківському, «Залізна вода», «Цитадель», Скнилівському, Левандівському, «Боднарівка» та ін. На основі зібраних даних для кожного із досліджених парків було розроблено проектно-кошторисну документацію із реконструкції насаджень та ландшафтного облаштування, яка була передана органам місцевої влади. Аналогічна робота була проведена у 2008 р. у парку ім. Т.Г. Шевченка у м. Хмельницький: виконано інвентаризацію насаджень і розроблено проект реконструкції, який впроваджено в натуру. Упродовж 2008-2011 рр. колектив кафедри ландшафтної архітектури та садово-паркового будівництва НУБіП України та студенти магістратури проводили комплексний аналіз сучасного стану парків м. Київ.

Спираючись на набутий досвід, розглянемо основні напрями збереження та відновлення насаджень як старовинних парків, так і створених у післявоєнний період.

Мета досліджень – вивчення сучасного стану парків, закладених у різний період та розробка заходів з їх реконструкції та ландшафтного облаштування.

Методика досліджень. Відповідно до нормативних вимог [4], виконано подеревну інвентаризацію та санітарну оцінку насаджень у різновікових парках м. Пустомити (Львівська обл.), ім. К. Трильовського (м. Коломия, Івано-Франківська обл.), «Подільському» (м. Хмельницький) та київських парків: Куренівського, «Орлятко», «Юність», ім. Ген. Потапова з використанням лісівничо-таксаційних методів.

Результати досліджень та їх обговорення. Згадані садово-паркові об’єкти були обрані не

випадково, оскільки вони відрізняються за часом створення, першопочатковим призначенням та сучасним використанням.

Реконструкція парків великою мірою залежить від оточуючої забудови. Архітектоніка зелених насаджень, декоративні елементи, планувальна структура території – все це має підпорядковуватися міському ансамблю, в якому проектується парк. При реконструкції парку слід уважно врахувати існуюче положення і оточення ділянки, фіксувати всі його особливості і розміщення на ньому окремих елементів планування, озеленення, дизайну [1].

Парк у м. Пустомити закладений на початку XIX ст. разом із палацом, що був домінантою парку. Тривалий час в палаці знаходилася Пустомитівська райдержадміністрація, нині ж він знаходиться на реставрації. Пейзажний (англійський) парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення, площею 4,1 га, розбитий довкола палацу, містив багато старих дерев, у рівній кількості листяних і хвойних. Головний акцент у парку відігравали алеї з модринами. Перед будинком і поза ним простягалися стрижені газони. Нині парк опинився у центральній частині міста, неподалік від автостанції. Він складається з двох частин – невеликої старовинної, у якій можна побачити старі дерева, та сучасної, приєднаної у післявоєнні роки.

Парк культури і відпочинку ім. К. Трільовського, площею 5,4 га, є пам'яткою садово-паркового мистецтва місцевого значення. Знаходиться у центральній частині м. Коломия. Парк було закладено на кошти місцевого магістрату у другій половині XIX ст., на місці природного змішаного лісу [2]. Наявні на території залишки атракціонів, зруйнований кінотеатр та система стихійних доріжок роблять його малопривабливим для рекреантів.

Парк «Подільський» у м. Хмельницький, площею близько 6,0 га, знаходиться на окраїні міста. Як парк ніколи не функціонував, рослинність формувалася стихійно, як і доріжково-стежкова мережа. Ділянка, вільна від забудови, хаотично вкрита деревно-чагарниковими насадженнями та високою трав'яною рослинністю. Об'єкт оточений малоповерховою забудовою, до нього прилягають дві заправні станції, каплиця та Львівське шосе.

Парк «Орлятко», площею 9,7 га, розташований у Солом'янському районі Києва. За архітектурно-планувальним рішенням – це пейзажний парк з елементами регулярного стилю, створений на рубежі XIX-XX ст.

Основним композиційним акцентом є водойма, яка приваблює велику кількість відвідувачів. Композиційні осі ведуть до головних композиційних елементів парку (цікавих рослинних угруповань, малих архітектурних форм тощо) та містять основні видові точки. У насадженнях переважають листяні рослини, які формують солітери, алеї, живоплоти, групи, масиви.

Парк ім. Ген. Потапова, площею 5,3 га, знаходиться у Святошинському районі Києва, створений у 1975 р. і названий на честь генерал-майора танкових військ Михайла Івановича Потапова. З трьох боків парк оточують житлові будинки та магазини, з південно-східного боку парку розташований центральний вхід до спеціалізованої школи.

Планувальна композиція парку – осьова, від центрального входу через всю територію проходить пряма центральна алея. На сьогодні паркова територія використовується для відпочинку і прогулянок дорослих і дітей. На території парку є дитячий та спортивний майданчики.

Зелені насадження парку утворені 18 видами дерев і кущів, які висаджені солітерами, групами та рядовими посадками. Переважають клени, каштани, липи, тополі, акації. Хвойні види дерев зустрічаються поодинокі в центральній частині парку. Насадження парку знаходяться у занедбаному стані, багато уражених і зламаних дерев та пеньків [5].

Куренівський парк, площею 8,2 га, розташований в Подільському районі Києва і створений у 1960 р. під назвою «Парк ім. Фрунзе». У 1993 р., в пам'ять про Куренівську техногенну трагедію (1961 р.), отримав сучасну назву.

Парк розміщується у трикутнику, утвореному двома вулицями та проспектом. Планувальна структура представлена у вигляді прямих алеї, рядових посадок, живоплотів, геометричних форм квітників та майданчиків, а також вільним розташуванням дерев та кущів (масив, групові посадки та солітери), звивистими доріжками. Загалом на території парку переважають листяні насадження.

Парк «Юність», площею 6,5 га, розташований у Святошинському районі Києва. Закладений 1975 р. на площі 14,2 га, однак з розвитком міста парк було поділено на дві частини: парки «Юність» та «Інтернаціональний».

Назва парку була дана не випадково: навпроти парку розташований будинок дітей та юнацтва з музичною школою, а раніше тут щорічно проводилися шкільні виставки квітів, працював літній кінотеатр «Кристал». На території парку розташовано храм української православної церкви Московського патріархату, на честь Спиридона Триміфунтського (2010 р.) та алея пам'яті про загиблих на виробництві (2011 р.). Біля парку розташовані кінотеатр, ринок, а також торгівельний центр, супермаркети, зупинки громадського транспорту.

Планувальна структура парку виконана з використанням ландшафтних прийомів планування. Доріжково-стежкова мережа має суттєві недоліки і потребує реконструкції. Покриття доріжок по всій території парку – щебеневе.

Серед деревних рослин переважають листяні види, серед кущів – хвойні. Більшу частину території парку займають масиви, також наявні куртини, групи солітери, алеї та рядові насадження, живоплоти.

Кількість видів та форм деревних рослин, виявлених у згаданих парках, наведена у табл. 1, з якої видно, що парки вирізняються невеликою чисельністю видів та форм деревних рослин, особливо мало хвойних. Результати інвентаризації свідчать також про поганий санітарний стан окремих порід, особливо клена гостролистого, робінії звичайної, гіркогоштанна звичайного, які найбільше уражуються шкідниками та хворобами.

За результатами проведених досліджень авторським колективом були розроблені пропозиції щодо реконструкції насаджень парків та ландшафтного облаштування їх території, які полягали в наступному.

Таблиця 1 – Видове різноманіття досліджених парків

Кількість видів рослин	Назва парку						
	Парк у м. Пустомити	Парк ім. К. Трильовського	«Подільський»	«Орлятко»	Ім. Ген. Потапова	Куренівський парк	«Юність»
Загальна кількість:	38	58	28	29	18	48	33
з них – хвойні	6	14	1	3	3	5	6
– листяні	32	44	27	26	15	43	27

Зміна концепції парку. Згідно з будівельними нормами і чинним законодавством, у старовинних парках, що є пам'ятками садово-паркового мистецтва місцевого значення, пропонувати радикальні реконструктивні заходи ми не можемо, тому в цьому випадку територія пристосовується до нових умов експлуатації. Проектами передбачається усунення залишків атракціонів, будівель, які давно не функціонують, а також малих архітектурних форм, які є артефактами радянських часів. Теж саме можна сказати і про меморіальні парки, які присвячені історичній події або постаті. Натомість пропонується влаштування цілком нових елементів для покращення відпочинку населення. Наприклад, у парку ім. К. Трильовського, розвивається мережа дитячих та спортивних ігрових майданчиків, які відповідають сучасним вимогам. У парку ім. Ген. Потапова для підкреслення меморіального характеру проектом реконструкції запропоновано облаштувати територію навколо бомбосховища та встановити пам'ятний знак на честь людини, ім'ям якої названо парк.

Натомість у парку «Подільський», який поки не має статусу пам'ятки, проектується зовсім новий тип парку, а саме «Парк молодят», у якому все оточення та композиційний сценарій мали б бути підпорядковані весільному обряду. Тут постануть фонтан із скульптурою «Кохання», рослинні композиції «Коло друзів», «Лабіринт життя», «Арка міцної сім'ї», альпінарій «Гора щастя і добробуту», а також спортивні та ігрові майданчики, велосипедна доріжка, каплиця та зона тихого відпочинку. В київському парку «Орлятко», який за своїм функціональним призначенням є дитячим парком, запропоновано створення ряду дитячих комплексів та споруд для розваг. Така ж картина і з Куренівським парком, реконструкція якого проводилася у 2003-2005 рр. Нині він є парком культури і відпочинку, але використовується більше як дитячий парк, тому нами запропоновано розширити та вдосконалити дитячі майданчики, відтворити картинг, побудувати будинок дитячої творчості тощо.

В багатьох київських парках існує проблема функціонального зонування території та невідповідності новостворюваних елементів функціональному призначенню парку, наприклад у парку «Юність», закладеному перед будинком дитячої творчості і в якому недавно побудовано церкву. Проектом реконструкції парку «Юність» передбачено облаштування центральної площі та встановлення всередині неї фонтану. Крім того, нами пропонується ізолювати територію церкви рядовими посадками, що буде доцільним для всіх відпочиваючих.

Відновлення елементів благоустрою та МАФ. Проблемою якісного відпочинку у парках часто стає відсутність елементарного паркового обладнання – лавок, ліхтарів, смітників. В одних випадках воно застаріло, поламане та знищене, а в інших просто відсутнє. Тому кожен проект реконструкції містить рекомендації щодо встановлення нових сучасних паркових лав та ліхтарів, а також урн для збору сміття. Також нами пропонується заміна або влаштування нового покриття паркових доріжок, майданчиків для відпочинку, а також покриття на дитячих майданчиках, оскільки існуюче є неякісним, не відповідає будівельним нормам та сучасним вимогам, а інколи є навіть небезпечним.

Реконструкція насаджень. Після видалення сухостою, ослаблених та ушкоджених дерев рекомендується садіння нових декоративних рослин з метою збагачення видового складу насаджень та підсилення декоративного ефекту. Кількісний склад проєктованих рослин наведений у табл. 2.

Для старовинних парків передбачається садіння невеликої кількості нових рослин, оскільки існуючий деревний намет досить щільний, що утруднює їх приживлення. Натомість у молодих парках, якими є «Подільський», «Орлятко», «Юність», цілком можливим стане садіння більшої кількості декоративних рослин.

Таблиця 2 – Кількість рослин, рекомендованих для садіння у парках

Кількість видів рослин	Назва парку						
	Парк у м. Пустомити	Парк ім. К. Трильовського	«Подільський»	«Орлятко»	ім. генерала М.І. Погапова	Куренівський парк	«Юність»
Кількість рослин:	26	19	33	25	11	22	15
з них – хвойні	9	3	9	10	3	8	6
– листяні	17	16	24	15	8	14	9

Основною проблемою парків на сучасному етапі є незначна кількість, а у більшості випадків і повна відсутність красивоквітучих кущів. Крім того, в досліджуваних парках часто взагалі відсутні, або знаходяться в незадовільному стані живоплоти. Особливу увагу, на нашу думку, слід приділяти тим живоплотам, які висаджені по периметру території парків, адже вони найкраще захищають від шкідливого впливу автомобілів.

Створення газонів та квітників. Нині на території України дуже мало парків, в яких газони та квітники сформовані на достатньому якісному рівні. На газонах переважають бур'яни, а на квітниках – однорічні рослини, висаджені силами начисленого персоналу. Тому в кожному проєкті нами розраховується необхідна кількість насіння газонних трав та розробляються проєкти квітників та асортимент рослин для них.

Висновки. На основі проведених нами досліджень, можна виділити основні напрями реконструкції парків: адаптація парків до нових умов експлуатації; вирішення проблеми функціонального зонування та ув'язка основних елементів паркової території; вдосконалення покриття паркових доріжок та майданчиків; ремонт існуючого та встановлення сучасного садово-паркового обладнання та елементів благоустрою; розширення асортименту рослин паркових насаджень та доповнення типів насаджень рослин; влаштування квітникового оформлення, яке відповідало б стилістиці парку та тривалий час зберігало декоративний стан; створення якісного газонного покриття з використанням травосумішей залежно від зони парку та типу газону.

Подані пропозиції стосуються не лише згаданих садово-паркових об'єктів. Вони можуть бути застосовані для різних за величиною чи історичною значимістю парків по всій Україні, оскільки спрямовані на вирішення найбільш актуальних проблем. Адже сади і парки – це місця, де люди не лише відпочивають, але й оздоровлюються та зближуються з природою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарь Ю.А. Ландшафтная реконструкция городских садов и парков / Ю.А. Бондарь, Н.П. Абесинова, Е.Н. Никитина, А.Ф. Сахаров. – К.: Будівельник, 1982. – 60 с.
2. Кучерявий В.П. Парк імені Трильовського у Коломиї: сучасний стан і проблеми реконструкції / В.П. Кучерявий, Р.Б. Дудин, Т.М. Левусь // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: Урбанізаційні процеси в гірських ландшафтах і шляхи їхнього регулювання. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.16. – С. 232-236.
3. Максим'юк Т.М. Проблеми реставрації пам'яток садово-паркової архітектури (на прикладі першого міського саду XVI-XIX ст. – парку ім. І. Франка у м. Львові) / Т.М. Максим'юк, М.В. Бевз. – «Будуємо інакше», 2002. – № 4. – С. 44-46.
4. Наказ Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України № 226 від 24.12.2001 «Про затвердження Інструкції з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах та селищах міського типу України».

5. Пришляк В.І. Комплексна оцінка території парку ім. генерала М.І. Потапова в Святошинському районі м. Києва / В.І. Пришляк // Тези доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної конференції «Студентство у вирішенні лісівничих проблем ХХІ століття» (30 березня 2012 року). – К.: НУБіП України, 2012. – С. 220-221.

Основные направления реконструкции старинных и современных парковых комплексов

Р.Б. Дудин, О.М. Багацкая

На основе проведенных исследований в парках Киева и Запада Украины проводится анализ их современного состояния. Предлагаются направления реконструкции, среди которых изменение концепции, функциональное зонирование, восстановление элементов благоустройства, создание цветников и газонов.

Ключевые слова: парк, адаптация, реконструкция, элементы благоустройства, насаждения.

The main directions of old and new park complexes reconstruction

R. Dudyn, O. Bagatska

The analysis of modern condition of Kyiv's and Western Ukraine's parks are based on practical investigations. The directions of reconstruction are including the change in the concept, the functional zoning, the restoration of elements' improvement of parks' territory, the creating of flowers' compositions and lawns are proposed.

Keywords: park, adaptation, reconstruction, elements' improvement, plantings.